

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МОЛОДІ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ У РІЗНИХ КРАЇНАХ

Стаття містить аналіз організаційної та педагогічної діяльності з формування мотивації до військової служби за кордоном. Розглянуто досвід США, Китаю, Ізраїлю, Росії та Білорусі, які мають найбільш боєздатні армії. Окреслено позитивні і негативні сторони служби за контрактом. Визначено компоненти мотивації, які доцільно враховувати у вітчизняній практиці.

Ключові слова: мотивація, військова служба, армія, зарубіжний досвід.

Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерство оборони України, Міністерство культури і туризму, Міністерство освіти і науки видали спільний наказ (2009), яким затверджено Концепцію національно-патріотичного виховання молоді. У Концепції зазначено про необхідність формування мотивації молоді до виконання конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави, підвищення престижу і розвитку мотивації молоді до державної та військової служби.

Незважаючи на наявність певних наукових напрацювань з означеного питання (М. Зубалій, В. Івашковський, В. Фарфоровський, М. Козленко, В. Трет'як, М. Тимчик, В. Новосельський, О. Кржижановський, К. Масюченко, С. Улибін та інші), на сьогодні наукова проблема формування мотивації допризовників до військової служби розроблена недостатньо.

Зазначене спонукало дослідити досвід формування мотивації молоді до військової служби у країнах з потужними військовими традиціями, такими як США, Китай, Ізраїль, Росія, Білорусь.

Мета статті передбачає виконання двох завдань: 1. Дослідити організаційні та педагогічні підходи США, Китаю, Ізраїлю, Росії та Білорусі у формуванні мотивації молоді до військової служби; 2. Виявити зміст формування мотивації молоді до служби в армії.

Військові сили США формуються на добровільних засадах, і тому педагогічний досвід формування мотивації до служби в американській армії заслуговує на увагу. Після терористичного акту 11 вересня 2001 року патріотичні настрої поступово почали спадати, внаслідок чого знизилась кількість бажаючих добровільно служити в армійських лавах. Військові відомства

вжили ряд заходів організаційного і фінансового характеру для залучення більшої кількості добровольців. У зв'язку з цим виникає інтерес, пов'язаний із педагогічними технологіями. Шляхом дослідження американські педагогіки визначили основні чинники мотивації до служби в армії [5]:

1) самовдосконалення. Цей чинник охоплює компоненти, які визначають особистісний розвиток: відповідальність, впевненість у власних якостях та фізичну підготовленість;

2) пільги. До нього віднесли все, що пов'язується із вигодами, які отримують від служби в армії, а також які будуть отримані після виходу на пенсію. Йдеться про фінансове забезпечення, так званій «соціальний пакет» і різні пільги [6; 7; 8]. Рядовий армії США з першого до останнього дня служби у цьому званні отримує \$ 1568;

3) військова служба: бажання стати солдатом, отримання задоволення від служби. Патріотичне зобов'язання, традиції, бажання служити відносять до інституціональних аспектів як сукупності формальних та неформальних норм і правил;

4) професійні навички: збільшення можливостей для майбутнього працевлаштування;

5) побачити світ. Цей фактор передбачає бажання подорожувати в інші країни, пов'язані із військовою службою, аби побачити інше життя і мати час розібратися в собі, що називають «тайм-аутом»;

6) гроші на освіту (пільги на отримання освіти, освіта за рахунок армії). В армії США позитивно ставляться до отримання військовими освіти. Студенту у погону виділяють ноутбук і \$ 4,5 тис. на рік на оплату навчання [3].

Дослідники стверджують, що значущість зазначених факторів може змінюватися, але загальною тенденцією останніх десятиліть є підвищення актуальності матеріальних факторів. Про це свідчить досвід організації армій в країнах НАТО. Наприклад, рядовий армії Великої Британії отримує \$ 1625-1750, Німеччини — \$ 1668-2839, Франції — \$ 1400-1700. Військові педагоги розробили напрями удосконалення діяльності з мотивації до військової служби [5], серед яких основні:

- інформаційно-пропагандистська діяльність з метою інформування майбутнього рекрута про навчальні програми для військових службовців;
- активізація мотивації для служби в армії, підвищення інтересу до зброї, військової форми, патріотизм і психо-

логічна привабливість наміру «стати чоловіком», що має значення для частини молоді;

- подолання негативізму до військової служби, що досягається через ефективні пропагандистські заходи;
- американські педагоги вважають, що вплив на потенціального рекрута через однолітків є незначним фактором, але його не слід ігнорувати.

Рекомендовано починати формування мотивації до військової служби у школярів з 14-17 років. У методичних рекомендаціях для вчителів, зокрема у «Керівництві для військових педагогів», міститься план роботи і календар заходів патріотичної спрямованості. Педагогам радять створювати позитивний образ армії як оптимальний шлях до вибору професії.

Головні напрями педагогічного впливу на школярів такі:

1. Служба в армії як гарантія отримання освіти. «Відслужи і вступи до коледжу за рахунок армії!».
2. Патріотизм. Формування взірця військовослужбовця — героя, захисника національних інтересів.

Ефективною технологією впливу є відвідання військових тренувальних таборів для ознайомлення з умовами проходження військової служби під гаслом: «Військовий табір — це найкращі канікули!». Школярі знайомляться з реальними військовими буднями, носять військову форму, вивчають військову техніку, займаються фізичною підготовкою, стріляють з різних видів зброї.

Військові сили США витрачають мільярди доларів на соціальну рекламу, щоб переконати школярів служити в армії. Наприклад, рекламний бюджет армії у 2009 році становив \$20,5 млрд. [4].

Зовсім інші підходи до мотивації допризовників у Китайській Народній Республіці. У зв'язку з великою кількістю населення і достатнім числом добровольців у Китаї призов до армії фактично не проводиться. Китайський військовий дослідник Цяо Тайанг вважає, що система мотивації до служби в армії визначається факторами традиції і культури [10]:

1. Національний прапор як символ честі, мужності.
2. Приклади для наслідування. Цей фактор сприяє залученню до шляхетності, піклування про інших. У центрах підготовки призовників і у військових частинах виставляють фотографії героїв як взірці для наслідування.
3. Нематеріально мотивоване стимулювання. Наприклад, персонал, який краще за всіх прибирає приміщення, може от-

римати на тиждень червоний прапорець; призовники, які добре навчаються, отримують звання «взірця для наслідування»; підрозділи, які найкраще виконують завдання, — почесний титул. Прізвищами осіб, які здійснили героїські вчинки, можуть бути названі роти.

4. У китайській армії приділяється важливе значення культурі військового підрозділу, яка мотивує відповідну поведінку новобранців.

В Ізраїлі розробником системи формування мотивації до військової служби був начальник Генерального штабу Армії оборони Ізраїлю Амнон Липкін-Шахак. У середині 90-х років ХХ століття він розпочав інтенсивну роботу з новобранцями, запропонував генералітету регулярні зустрічі зі школярами. Опитування у 1980, 1984 і 1988 роках свідчать, що приблизно 90% старшокласників проявили готовність до добровільної військової служби [9]. Подальші дослідження демонструють, що кількість таких бажаючих знизилась до 75%, а з 1992 р. вона щороку скорочувалася на 2%. Надалі призов до армії став обов'язковим як для хлопців, так і для дівчат, для деяких категорій інвалідів. Для віруючих рекрутів була розроблена система альтернативної армійської служби. Уникнути військової служби стало практично не можливо, особливо коли за це передбачена кримінальна відповідальність і в майбутньому виключається можливість працювати на державній службі. В Ізраїлі розроблена власна система мотивації до військової служби, яка побудована на загальних суспільних, ідеологічних та релігійних цінностях.

13 вересня 2012 р. в Єрусалимі відбулася конференція директорів шкіл, присвячена підвищенню мотивації школярів до служби в армії. Міністр освіти Гідеон Саар у своєму виступі зазначив: «Одне із завдань системи освіти — це підтримка державного призову до Армії оборони Ізраїлю. Питання призову — це питання виховання цінностей, готовності служити суспільству і державі. Якби ЗМІ кожного дня не говорили молоді про необхідність служити, то, можливо, вони і не вважали це своїм обов'язком». Міністр оборони Ізраїлю Ехуд Барак сказав, що Ізраїль має повернутися до тих днів, коли військовою службою пишалися, а «той, що ухиляється» ніс на собі відбиток Каїна.

Значний інтерес викликає запровадження в Білорусі нового виду військової служби — служби у резерві (Закон Республіки Білорусь від 22 липня 2003 р. № 229-З, який устатковив нову редакцію закону «Про військову обов'язаність

і військову службу»), що пов'язує інтереси особистості та потреби держави у підготовці військового резерву. Упровадження такого виду служби із забезпеченням соціальних гарантій знімає багато проблем стосовно мотивації кваліфікованих призовників. Готується військовий резерв із числа громадян, які не призивалися на строкову службу, без припинення ними основної трудової діяльності. На таку службу призиваються здебільшого висококваліфіковані працівники організацій, діячі науки, культури, мистецтва й спорту, перерва у трудовій діяльності яких, на час строкової військової служби, шкодить інтересам держави [3].

Термін служби у резерві становить: для громадян, які пройшли підготовку на військових кафедрах або факультетах університетів, — 1 навчальний рік; для громадян, які мають вищу освіту, — 2 навчальні роки; для громадян, які не мають вищої освіти, — 3 навчальні роки.

Резервісти залучаються до занять і на збори, які провадяться за затвердженими програмами у військових частинах, в яких вони перебувають на обліку. Термін занять і навчальних зборів такий: для першого року — від 300 до 850 навчальних годин, залежно від отримання резервістами військової спеціальності; для другого і третього навчального року — 250 годин на рік.

У 2004 році на службу до резерву було залучено понад 800 резервістів, із яких 730 мали вищу освіту. З 2005 року на цей вид служби кожного року призивають до 3000 резервістів.

Солдати і сержанти, які служать за призовом, а не за контрактом, отримують \$4-5 на місяць [3]. Для призовників, які успішно пройшли курс навчання на військових кафедрах або факультетах вищих і середніх спеціалізованих навчальних закладів за програмами підготовки молодших командирів, термін військової служби скорочується до 6 місяців [1]. Але для осіб, які мають бажання продовжити військову службу на офіцерських посадах, тривалість військової служби зростає до 24 місяців.

У Російській Федерації проблема рівня мотиваційної готовності молоді до служби в армії набула соціального значення. Наукові дослідження свідчать, що в основі проблеми лежать такі суперечності: між потребою у реформуванні й неможливістю його якісного здійснення; між об'єктивною потребою суспільства у скороченні військових сил та неможливістю скорочення через відсутність необхідних гарантій і захисту звільнених у запас військовослужбовців; між ідеологією тоталітарної системи

та новими деідеологізованими формами світосприйняття; між статутними та реальними армійськими порядками.

Зазначені суперечності проявляються у таких негативних явищах: зниження психологічної готовності призовників до військової служби; невідповідність психологічних і фізичних можливостей призовників військовій діяльності; зниження рівня військової дисципліни, підвищення численності осіб, які ухиляються від призову, підвищення кількості дезертирів; негативне ставлення до військової служби, відсутність позитивних емоцій веде до зростання кількості конфліктів, незадоволення, що позначається на психічній рівновазі, фізичній працездатності; відчуття особистої кризи у зв'язку з відсутністю службових, матеріальних, соціальних перспектив; погіршення адаптації призовників до військової служби.

Уряд Російської Федерації затвердив Положення про «Про підготовку громадян Російської Федерації до військової служби» (від 31.12.1991 № 1441). Уряд м. Москви, відповідно до законів про військову службу і зазначеного положення, розробив концепцію з допризовної підготовки. Концепцією передбачено удосконалення військово-патріотичного виховання молоді й підвищення мотивації до військової служби за такими напрямками: взаємодія навчальних закладів усіх рівнів з організаціями ветеранів військових дій та військових конфліктів, музеями бойової слави, виробництвами військово-промислового комплексу, а також установами шефських зв'язків із військовими частинами (кораблями); взаємодія Департаменту освіти з комітетами батьків військовослужбовців (солдатські матері) з морально-психологічної підготовки юнаків до військової служби; видавництво й поширення військово-патріотичної літератури (художньої, військових спогадів і довідкової літератури, навчальних посібників), включаючи на електронних носіях; виробництво, тиражування й прокат фільмів (художніх, навчальних) військово-патріотичної тематики; розроблення, виробництво, реклама й поширення серед молоді комп'ютерних ігор військово-патріотичної спрямованості; упровадження розробок регіональних туристичних маршрутів місцям бойової слави, проведення армійських тижнів у військових частинах; створення військово-патріотичних медіа-програм, які мають на меті героїзацію образу захисника Вітчизни.

Науковцями були розроблені рекомендації для зниження впливу деяких негативних явищ: удосконалити систему матеріально-фінансового забезпечення військовослужбовців

(рядовий строкового призову отримує фінансову компенсацію у розмірі від 8 до 11 тис. руб.) [3]; координувати діяльність засобів масової інформації для підвищення престижу військової служби і пропагування її високої суспільної значущості; досліджувати та прогнозувати мотиваційну готовність призovníк до військової служби.

Російський уряд підготував проект постанови «Про внесення змін до Положення про військовий облік», в якому зазначено, що особи, які до 27 років ухилялися від призову, отримують не військовий білет, а довідку, на підставі якої вони не матимуть можливості працювати на будь-якій посаді, яка сплачується з державного бюджету.

Результати дослідження досвіду США, Китаї, Ізраїлю, Росії та Білорусії свідчать, що мотивація молоді до служби в армії формується на засадах ідеологічних концепцій, прийнятих у цих країнах.

Служба за контрактом має позитивні й негативні сторони. Негатив проявляється в тому, що провідним фактором впливу на допризовника стає фінансове забезпечення, а не патріотичні почуття. Позитивним є те, що контрактна служба дає рекруту певні соціальні гарантії і підвищує якість його військової підготовки, що задовольняє сторони контракту.

У різних країнах триває пошук додаткових шляхів вирішення проблеми мотивації молоді до військової служби за такими напрямками: підвищення авторитету армії, військової служби; формування позитивного образу військовослужбовця і армії у засобах масової інформації, рекламній продукції, методичних рекомендаціях тощо; створення сприятливих умов, пільг, соціальної захищеності, матеріальної і кар'єрної зацікавленості; виховання у допризовників відчуття особистої соціальної значущості, користі та патріотизму; моральний, психологічний, педагогічний, соціально-правовий вплив на свідомість призovníка.

Безумовно, формування позитивного ставлення до армії, військової служби — завдання не тільки військових, а й усього суспільства, державних та громадських установ.

Література

1. Грудёв С.П. Актуальные вопросы реформирования вооружённых сил Республики Беларусь [Электронный ресурс] // Сайт Минобороны Республики Беларусь. — Режим доступа: <http://www.mod.mil.by/statyagurulev.html>. — Название с экрана.

2. Масюченко К. К. Мотивационная готовность призывников к службе в Вооруженных Силах Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. психолог. наук, специальность 19.00.14 / К. К. Масюченко. — М., 1997. — 18 с.
3. Соотношение денежного довольствия армий мира [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.b-i.viard.ru/ne_chleb.htm. — Название с экрана.
4. Сергеев С. В. Рекламирование вооруженных сил в США, Германии, Франции / С. В. Сергеев // Зарубежное военное обозрение. — 1993. — № 3. — С. 16.
5. Baker A. Scale Development for Enlistment Motivation Measures Todd / A. Baker // 5001 Eisenhower Avenue, Alexandria, Virginia 22333–5600 Office, Deputy Chief of Staff for Personnel Department of the Army. — 2009. — July.
6. Department of Defense, Budget FY 2009 [Electronic resource]. — URL: <http://www.whitehouse.gov/omb/budget/fy2009/defense.html>. — Title from the screen.
7. McDuffee, A. Dollar-Driven Recruiting [Electronic resource] / Allen McDuffee // The Nation. — 2008. — May 16. — URL: <http://www.thenation.com/doc/20080602/mcduffee/print>. — Title from the screen.
8. Reuven G. The Motivation for Serving in the IDF / Gal Reuven // Mirror of Time / Strategic Assessment. — 1999. — December. — Vol. 2, No. 3.
9. Reuven, G. Portrait of the Israeli Soldier / Gal Reuven // Greenwood Press. — Westport, CT. Publication, 1986. — P. 58.
10. Qiao Taiyang. Military Motivation / Qiao Taiyang // The Chinese Way [Electronic resource]. — URL: <http://blogs.hbr.org/frontline-leadership/2010/11/military-motivation-the-chines.html> <http://blogs.hbr.org/frontline-leadership/2010/11/military-motivation-the-chines.html>. — Title from the screen.

Статья содержит анализ организационной и педагогической деятельности по формированию мотивации к военной службе за рубежом. Рассмотрен опыт США, Китая, Израиля, России и Беларуси как стран, имеющих наиболее боеспособные армии. Выявлены положительные и отрицательные стороны службы по контракту. Определены компоненты мотивации, которые целесообразно учитывать в отечественной практике.

Ключевые слова: мотивация, военная служба, армия, зарубежный опыт.

V. I. Mudrik

The Motivation of Youth for Military Service in Foreign Countries

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskohe Str., Kyiv, Ukraine).

The article contains an analysis of pedagogical activity on creating motivation for military service in foreign countries. The experience of the USA, China, Israel, Russia and Belarus as countries with the most combat-capable armies is considered. Different states continue their search for the corresponding forms, methods and content of information to increase the authority of the army, positive image of the soldier and military service. The formation of motivation of a recruit on a contract basis has its negative and positive sides. The negative side is that the

material interest becomes the main motive of the recruit, and not patriotic factor. The positive side of such a contract is manifested in the fact that a recruit has certain social guarantees and receives qualitative military training. Forming recruit motivation without social guarantees reduces the efficiency of military training. The problem of forming positive attitude towards the army is urgent and can be solved only with help of society and social institutes. In different countries, young people are attracted to serve in the military forces through social, pedagogical, psychological, legal and other methods of influence and education. The positive aspects of some countries' experience that are acceptable for use in domestic practice are highlighted.

Keywords: *motivation, military service, army, foreign experience.*

References

1. Grulev, S. P. Aktualnyie voprosy reformirovaniia vooruzhennykh sil Respubliki Belarus [Topical issues on the reformation of Republic Belarus military forces]. Retrieved from: <http://www.mod.mil.by/statyagurulev.html>.
2. Masiuchenko, K. K. (1997). Motivatsyonnaia gotovnost prizyvnikov k sluzhbe v vooruzhennykh silax Rossiiskoi Federatsii [The motivational readiness of recruits to serve in the military forces of Russian Federation] (Dissertation Abstract, Moscow).
3. Sootnoshenie denezhnogo dovolstva armii mira [The proportion of payment in armies of the world]. Retrieved from: http://www.b-i.viard.ru/ne_chleb.htm.
4. Sergeev S. V. (1993). Reclamirovanie vooruzhennykh sil v SSHA, Germanii, Frantsii [Advertising of military forces in the USA, Germany, France]. Zaru-bezhnoie voiennoie obozrenie, 3, 16.
5. Baker, A. Scale Development for Enlistment Motivation Measures Todd / A. Baker ; 5001 Eisenhower Avenue, Alexandria, Virginia 22333 – 5600 Office, Deputy Chief of Staff for Personnel Department of the Army. – 2009. – July
6. Department of Defense, Budget FY 2009 [Electronic resource]. – URL: <http://www.whitehouse.gov/omb/budget/fy2009/defense.html>;
7. McDuffee, A. Dollar-Driven Recruiting [Electronic resource] / Allen McDuffee // The Nation. – 2008. – May 16. – URL : <http://www.thenation.com/doc/20080602/mcduffee/print>.
8. Reuven, G. The Motivation for Serving in the IDF / Gal, Reuven // Mirror of Time / Strategic Assessment. – 1999. – December. – Vol. 2, No. 3.
9. Reuven, G. Portrait of the Israeli Soldier / Gal, Reuven ; Greenwood Press. Place of Publication. – Westport, CT. Publication, 1986. – P. 58.
10. Qiao Taiyang. Military Motivation / Qiao Taiyang // The Chinese Way [Electronic resource]. – URL: <http://blogs.hbr.org/frontline-leadership/2010/11/military-motivation-the-chines.html> ; <http://blogs.hbr.org/frontline-leadership/2010/11/military-motivation-the-chines.html>